

POSTANOWIENIE Z DNIA 20 STYCZNIA 2005 R.
I KZP 31/04

Zbycie rzeczy zajętej w postępowaniu egzekucyjnym, prowadzonym na podstawie Kodeksu postępowania cywilnego, może wyczerpywać znamiona przestępstwa określonego w art. 300 § 2 k.k. – mimo przewidzianej w art. 848 k.p.c. możliwości kontynuowania postępowania egzekucyjnego przeciwko nabywcy rzeczy – o ile zaistnieje skutek w postaci udaremnienia lub uszczuplenia zaspokojenia wierzyciela.

Przewodniczący: sędzia SN M. Sokołowski.

*Sędziowie SN: E. Strużyna, J. Żywolewska-Ławniczak
(sprawozdawca)*

Prokurator Prokuratury Krajowej: A. Herzog.

Sąd Najwyższy w sprawie Krzysztofa K., po rozpoznaniu, przedstawionego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Rejonowy w S., postanowieniem z dnia 28 września 2004 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

- „1. Czy wskazana w art. 300 § 2 k.k. przesłanka zbycia przez dłużnika składników swojego majątku odnosi się również do majątku zajętego?
2. Jeżeli tak, to czy w takim wypadku sąd karny powinien badać wskazaną w art. 848 k.p.c. *in fine* przesłankę ochrony nabywcy działającego w dobrej wierze?”

p o s t a n o w i ł odmówić podjęcia uchwały.

UZASADNIENIE

Przedstawione Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawne zostały sformułowane na tle następującej sytuacji procesowej:

Prokurator Rejonowy w S., postanowieniem z dnia 30 kwietnia 2004r., umorzył na podstawie art. 17 §1 pkt 2 k.p.k. śledztwo przeciwko Krzysztofowi K., podejrzanemu o to, że w dniu 7 listopada 2003 r. w S. przez zbycie naczepy TCPC – 34 Netam Fruefauf, zajętej w dniu 23 lipca 2003 r. przez Komornika Sądu Rejonowego w S. w wykonaniu tytułu egzekucyjnego – wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 16 maja 2003 r., udaremnił zaspokojenie swego wierzyciela Tomasza C., prowadzącego działalność gospodarczą pod firmą Grupa Inwestycyjno Kapitałowa, na kwotę 17 481,91 zł to jest o czyn z art. 300 § 2 k.k. – uznając, iż czyn podejrzanego nie zawiera znamion czynu zabronionego. Z uzasadnienia postanowienia wynika, że przesłanką tej decyzji był brak podstaw przypisania podejrzanemu umyślności w formie zamiaru bezpośredniego.

Postanowienie to zaskarżył pełnomocnik pokrzywdzonego Tadeusza C., zarzucając na podstawie art. 438 pkt 3 k.p.k. „błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę tejże decyzji procesowej, a w rezultacie umorzenie postępowania” oraz na podstawie art. 438 pkt 1 k.p.k. „rażące naruszenie prawa materialnego, a zwłaszcza art. 300 § 2 k.k. oraz art. 284 § 2 k.k. przez brak ustalenia, że działania oskarżonego wypełniają znamiona przestępstw w przepisach tych opisanych”.

Rozpoznając to zażalenie Sąd Rejonowy w S. uznał, że wyłoniły się zagadnienia prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy i postanowieniem z dnia 28 września 2004 r. przedstawił Sądowi Najwyższemu pytania prawne przytoczone w części wstępnej niniejszego postanowienia.

W uzasadnieniu przedstawionych pytań Sąd Rejonowy wskazał, iż „art. 300 § 2 k.k. przewiduje dość skomplikowany system działań, które miałyby urzeczywistnić wszystkie opisane tam przesłanki”, przy czym stwierdzając, iż podejrzany dokonał zbycia mienia zajętego – podniósł wątpliwość czy „ta postać czynności wykonawczej dotyczy obu rodzajów wymienionego w tym przepisie mienia, a mianowicie zarówno zajętego jak i zagrożonego zajęciem”.

Wątpliwość tę Sąd Rejonowy wywiódł z treści art. 848 k.p.c., który stanowi o braku wpływu rozporządzenia ruchomością po dokonaniu zajęcia na dalszy przebieg postępowania egzekucyjnego oraz wsparł poglądem wyrażonym w piśmiennictwie, jakoby ta regulacja ograniczała faktycznie odpowiedzialność karną dłużnika za przestępstwo z art. 300 § 2 k.k. – do zbywania rzeczy zagrożonych zajęciem (R. Zawłocki: Przestępstwa przeciwko wierzycielom, Rozdział XXXVI Kodeksu karnego art. 300-302, Komentarz, Warszawa 2001, s. 75).

W dalszej części uzasadnienia Sąd Rejonowy wskazał na potrzebę dokonania wykładni wzajemnych relacji między zakresem odpowiedzialności karnej dłużnika, unormowanym w art. 300 § 2 k.k., a systemem prawa cywilnego, z uwzględnieniem wpływu ewentualnych ustaleń dokonywanych w toku procesów cywilnych – związanych z postępowaniem egzekucyjnym – na bieg i wynik postępowania karnego.

Prokurator Prokuratury Krajowej wystąpił z wnioskiem o odmowę podjęcia uchwały, stwierdzając, że taka decyzja uzasadniona jest wtedy, gdy chodzi o zagadnienie prawne nie budzące poważnej wątpliwości, jednoznacznie unormowane w ustawie. Podniósł przy tym, że wątpliwość wyrażona przez Sąd Rejonowy w S. ma charakter pozorny, gdyż trafnie dostrzeżony przez tenże sąd skutkowy charakter przestępstwa z art. 300 § 2 k.k., pozwala na jednoznaczne ustalenie istnienia bądź braku jego zna-

mion w zachowaniu dłużnika, z uwzględnieniem, w miarę potrzeby, treści art. 848 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Do warunków dopuszczalności pytań prawnych, kierowanych w myśl art. 441 § 1 k.p.k. do Sądu Najwyższego, należą przede wszystkim: rzeczywiste wystąpienie zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy oraz związek między ustaleniami faktycznymi a treścią pytania.

W sprawie niniejszej, zdaniem Sądu Najwyższego, żaden z tych warunków nie został spełniony.

I tak, pytanie pierwsze – jak trafnie stwierdził w swoim wniosku Prokurator Krajowy – wskazuje na wątpliwość pozorną, podczas gdy treść ustawy co do podnoszonej kwestii jest jasna i w najmniejszym stopniu wątpliwości tej nie uzasadnia.

Trafna jest konstatacja Sądu Rejonowego, co do złożonego charakteru znamion przestępstwa opisanego w art. 300 § 2 k.k., interpretacja których wywołała liczne judykaty Sądu Najwyższego, wzbudzające zainteresowanie piśmiennictwa, w części aprobowane, ale także oceniane krytycznie.

Sąd Najwyższy wypowiedział się, między innymi, co do materialnego charakteru przestępstwa z art. 300 § 2 k.k., zaliczając do jego znamion skutek w postaci udaremnienia lub uszczuplenia zaspokożenia wierzyciela (zob. postanowienie z dnia 4 listopada 2002 r., III KK 283/02, OSNKW 2003, z. 3-4, poz. 34), przy czym pogląd ten jest także dominujący w piśmiennictwie.

Rozbieżne pozostają natomiast stanowiska co do zasięgu ochrony prawnokarnej przed przestępstwami na szkodę wierzyciela. Sąd Najwyższy opowiedział się za brakiem podstaw do ograniczenia zakresu kryminalizacji do udaremniania lub uszczuplenia zaspokożenia wierzytelności wynikają-

cych tylko ze stosunku prawnego, którego jedną ze stron jest podmiot obrotu gospodarczego (zob. uchwała z dnia 26 listopada 2003 r., I KZP 32/03, OSNKW 2004, z. 1, poz. 3). Pogląd ten jest aprobowany przez część przedstawicieli doktryny (zob. aprobująca glosa O. Górniok, OSP 2004 nr 7-8, s. 443-445), natomiast inni autorzy opowiadają się za zakresem ochrony w granicach obrotu gospodarczego. (zob. krytyczna glosa R. Zawłockiego, Mon. Prawn. 2004 nr 14, s. 664-668).

Jednakże te wątpliwości i spory co do właściwego odczytania treści art. 300 § 2 k.k. w najmniejszej mierze nie dotyczyły problemu podniesionego w pierwszym z przedstawionych Sądowi Najwyższemu pytań.

Zarówno w orzecznictwie Sądu Najwyższego, jak i w piśmiennictwie nie pojawiły się bowiem wątpliwości co do tego czy przedmiotem znamion czynnościowych opisanych w analizowanym przepisie – to jest usuwania, ukrywania, zbywania, darowania, niszczenia, rzeczywistego lub pozornego obciążania oraz uszkodzania – mogą być zajęte składniki majątku sprawcy, czy też jedynie zagrożone zajęciem, jako że jednoznaczne sformułowanie przepisu nie daje do tego najmniejszych podstaw.

Komentatorzy rozdziału XXXVI Kodeksu karnego analizując stronę przedmiotową przestępstwa z art. 300 § 2 k.k. nie poddają w wątpliwość jednoznacznej treści tego znamienia określanego jako „okoliczność modalna” (zob. R. Zawłocki: op.cit s. 72), „przedmiot znamion czynnościowych” (zob. także R. Zawłocki w: Komentarz do Kodeksu Karnego pod red. A. Wąska, Warszawa 2005, s. 1262-1263) czy też „przedmiot bezpośredniego działania” (zob. J. Majewski w: K. Buchała, A. Zoll: Kodeks Karny. Część szczególna, Komentarz, t. III, Kraków 1999 s. 384-86), a także „przedmiot wykonawczy przestępstwa” (zob. M. Wiśniewski: Prawnokarna ochrona wiarygodności majątkowych uczestników obrotu gospodarczego, Kraków 2000, s. 52). J. Majewski podkreśla przy tym, że „odmiennie aniżeli w wypadku przestępstw określonych w art. 300 § 1 i 3 k.k., przedmiotem oddzia-

tywania sprawcy przestępstwa określonego w art. 300 § 2 k.k. nie może być każdy składnik jego majątku, ale jedynie składnik „zajęty lub zagrożony zajęciem” (zob. *op.cit.* s. 386 t. 59).

Przyczyna owego braku wątpliwości jest zdaniem Sądu Najwyższego oczywista – przepis art. 300 § 2 k.k. w tej kwestii sformułowany jest jasno i nie nastrocza żadnych trudności interpretacyjnych. Wątpliwości Sądu Rejonowego, jak trafnie podnosi wniosek Prokuratora Krajowego, mają więc źródło nie w trudnościach interpretacyjnych znamienia „składniki swego majątku zajęte”, lecz w niezrozumieniu istoty przestępstwa z art. 300 § 2 k.k. Dla ich usunięcia wystarczająca byłaby lektura całości cytowanej w uzasadnieniu pytania prawnego pracy R. Zawłockiego, z której sąd formułujący pytanie wybrał jedną tezę, odczytując ją w oderwaniu od całości regulacji z art. 300 § 2 k.k. oraz poglądów prezentowanych przez autora. Skorzystanie z całości komentarza do art. 300 § 2 k.k., zawartego tak w cytowanej pracy, jak i w pozostałych wyżej wskazanych komentarzach do rozdziału XXXVI Kodeksu karnego, pozwoliłoby na właściwe odczytanie znaczenia regulacji zawartej w art. 848 k.p.c. dla wykładni przedmiotowych znamion analizowanego przestępstwa oraz uwzględnienie pełnego zakresu znaczeniowego pojęcia „zajęcie”.

„Zajęcie” oznacza wszak decyzję właściwego organu, mocą której następuje odebranie jakiemuś podmiotowi swobody w rozporządzaniu przysługującym mu, określonym prawem majątkowym. Zatem, poza instytucją procesową postępowania egzekucyjnego toczącego się na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji czy środkami przymusu stosowanymi na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego – art. 295, Kodeksu karnego skarbowego – art. 169, pojęcie to odnosi się także do takich czynności, jak położenie na czymś aresztu, zatrzymanie chwilowe, zarekwirowanie, wzięcie w posiadanie, oddanie na przechowanie osobie godnej zaufa-

nia wydanych lub znalezionych w toku przeszukania przedmiotów mogących stanowić dowody w sprawie (zob. wyrok SN z dnia 15 czerwca 2004r., II KK 38/03, OSNKW 2004, z. 7-8, poz. 76). Uwzględnienie takiego zakresu znaczeniowego pojęcia „zajęcie”, nawet bez dalszej analizy, wskazuje na wadliwość rozumowania, wyprowadzającego z treści art. 848 k.p.c. wątpliwość co do znamienia „mienia zajętego”, jeśli się zważy, że przepis ten dotyczy braku wpływu rozporządzenia przez dłużnika zajętej rzeczą w postępowaniu egzekucyjnym, które może być prowadzone przeciwko nabywcy, lecz nie dotyczy innych, wyżej przytoczonych, postaci tego pojęcia.

Nieuzasadnione wątpliwości Sądu Rejonowego wyrażone w pierwszym pytaniu, a także treść pytania drugiego, mające po części swoje źródło w wybiórczej lekturze komentarza, są także następstwem niewykorzystania w analizie znamion strony przedmiotowej przestępstwa z art. 300 § 2 k.k., jego trafnie wskazanego skutkowego charakteru.

W aspekcie tego charakteru analizowanego przestępstwa treść normy art. 848 k.p.c. może mieć istotne znaczenie dla odpowiedzialności sprawcy, co nie oznacza, iżby prowadziło to do zmiany treści analizowanego przepisu.

Jednakże – skoro dla kompletności znamion przestępstwa z art. 300 § 2 k.k. niezbędne jest spowodowanie objętego umyślnością skutku w postaci „udaremnienia lub uszczuplenia zaspokojenia swego wierzyciela” – to oczywistym jest, że w sytuacji możliwości kontynuowania skutecznej egzekucji wierzytelności w stosunku do nabywcy „mienia zajętego” skutek może nie zaistnieć, powodując brak podstaw do przypisania przestępstwa sprawcy, który zrealizował swoim działaniem pozostałe jego znamiona.

Na taki właśnie, istotny wpływ regulacji z art. 848 k.p.c., ograniczającej odpowiedzialność karną z rozważanego przepisu dłużnika, który zbył mienie zajęte w postępowaniu egzekucyjnym wskazuje R. Zawłocki w bezkrytycznie odczytanej przez Sąd Rejonowy tezie, a myśl w niej zawartą

uogólnił Sąd Najwyższy, stwierdzając w wyroku z dnia 27 lutego 2002 r., V KKN 83/00, Lex nr 53056: „Jeżeli czynność rozporządzająca majątkiem dłużnika (zajętym lub zagrożonym zajęciem) nie miała realnego wpływu na zaspokojenie wierzyciela, to wobec braku skutku w postaci udaremnienia zaspokojenia wierzyciela nie doszło do popełnienia przestępstwa z art. 300 § 2 k.k.”.

W ocenie Sądu Najwyższego nie ma najmniejszych podstaw – tak procesowych, jak i faktycznych – do dalszego analizowania wszelkich możliwych sytuacji, jakie mogą powstać w ramach przestępczego utrudniania egzekucji wierzytelności w związku z regulacjami zawartymi w przepisach procedury cywilnej, a w ich liczbie dobrej wiary nabywcy mienia zajętego, gdyż problem ten nie pojawił się w okolicznościach faktycznych sprawy, w której sformułowane zostało drugie z przedstawionych Sądowi Najwyższemu pytań prawnych. Wprawdzie uzasadnienie pytania prawnego pozwala na przyjęcie, że sąd formułujący pytanie zakłada, iż doszło do zbycia ruchomości zajętej, jednakże treść uzasadnienia poddanego kontroli odwoławczej postanowienia Prokuratora Rejonowego w S. wskazuje na potrzebę skupienia się na zagadnieniach strony podmiotowej zachowania podejrzanego, które pozostają poza zakresem problematyki zawartej w przedstawionych pytaniach prawnych.

Nie jest też możliwe spełnienie oczekiwań sądu formułującego pytania, co do dokonania w ramach instytucji pytań prawnych wszechstronnej analizy możliwych związków systemu prawa cywilnego i prawa karnego w płaszczyźnie odpowiedzialności karnej za przestępstwo z art. 300 § 2 k.k., choć związek ten, tak w odniesieniu do analizowanego przestępstwa, jak i do większości przestępstw uregulowanych w rozdziale XXXVI Kodeksu karnego jest niewątpliwie istotny.

Z wyżej przytoczonych względów Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały.